

اخلاق از منظر نیچه و هدایت

مؤلف:

رقیه خان محمدزاده

نشر راشدین
Rashedin Publication

سرشناسه	: خان‌محمدزاده، رقیه، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: اخلاق از منظر نیچه و هدایت/
مشخصات نشر	: مولف رقیه خان‌محمدزاده.
مشخصات ظاهری	: تهران : راشدین، ۱۳۹۳.
شابک	: ۱۵۶ص.
وضعیت فهرست نویسی	: 978-600-7233-97-9
موضوع	: فنی
موضوع	: نیچه، فریدریش ویلهلم، ۱۸۴۴ - ۱۹۰۰ م. --
موضوع	: دیدگاه درباره اخلاق
موضوع	: هدایت، صادق، ۱۲۸۱ - ۱۳۳۰ -
موضوع	: دیدگاه درباره اخلاق
موضوع	: اخلاق تطبیقی
رده بندی کنگره	: B۱۳۹۳۶۹ ج۶م ۲خ/.
رده بندی دیویی	: ۱۷۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۴۸۶۱۵۵

■ انتشارات راشدین

■ عنوان کتاب:	اخلاق از منظر نیچه و هدایت
■ مؤلف:	رقیه خان‌محمدزاده
■ نظارت کیفی:	راهب عارفی
■ نظارت فنی:	محمد معین عارفی
■ صفحه‌آرا و طراح جلد:	افسانه حسن‌بینی
■ چاپ و صحافی:	طرح امروز
■ نوبت چاپ:	اول - ۱۳۹۳
■ شمارگان:	۱۰۰۰
■ شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۷۲۳۳-۹۷-۹
■ قیمت:	۱۰۰۰۰۰ ریال
■ نشانی:	میدان انقلاب - کارگر شمالی - کوچه رستم - پ ۲۰ - واحد ۷
■ تلفن / نمابر:	۶۶۴۰۸۲۲۴ - ۶۶۴۹۲۶۹۴
■ پایگاه اینترنتی:	www.rashedin.com
■ پست الکترونیک:	Email: rashed1829@yahoo.Com

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

۹.....	سخنی درباره این پژوهش.....
۱۰.....	مقدمه.....
۱۳.....	فصل اول: کلیات.....
۱۷.....	فصل دوم: تعاریف.....
۱۷.....	بخش اول ادبیات تطبیقی.....
۱۷.....	۱-۱) تعریف ادبیات تطبیقی.....
۱۹.....	۱-۲) اهداف مشخص شده در ادبیات تطبیقی.....
۱۹.....	۱-۳) ویژگیهای ادبیات تطبیقی.....
۲۰.....	۱-۴) اهمیت ادبیات تطبیقی.....
۲۲.....	بخش دوم اخلاق.....
۲۲.....	۲-۱) تعریف.....
۲۳.....	۲-۲) اخلاق (moral) چیست؟.....
۲۳.....	۲-۳) علم اخلاق.....
۲۴.....	۲-۴) فلسفه‌ی اخلاق (Ethics).....
۲۶.....	۲-۴-۱) اقسام فلسفه‌ی اخلاق.....
۲۶.....	۲-۵) تبارشناسی مباحث اخلاقی.....
۲۷.....	۲-۵-۱) نظریه‌ی متعارف (کلاسیک = Classic).....
۳۲.....	۲-۵-۲) نظریات جدید.....
۳۴.....	۲-۶) دین و اخلاق.....
۳۴.....	۲-۶-۱) رابطه‌ی دین و اخلاق.....
۳۵.....	۲-۶-۲) اخلاق اسلامی.....
۳۷.....	۲-۶-۳) اخلاق مسیحی.....
۴۰.....	۲-۷) مفاهیم بنیادین اخلاقی.....
۴۱.....	۲-۷-۱) خیر.....
۴۱.....	۲-۷-۲) وظیفه.....
۴۱.....	۲-۷-۳) حق.....
۴۱.....	۲-۷-۴) مکافات و مجازات.....
۴۱.....	۲-۷-۵) عدل و عدالت.....

۴۱	 احسان (۲-۷-۶)
۴۲	 تقسیم‌بندی‌های مختلف در حوزه‌ی اخلاق (۲-۹)
۴۲	 دانش‌های ناظر بر اخلاق (۲-۱۰)
۴۲	 اخلاق توصیفی (۲-۱۰-۱)
۴۲	 اخلاق هنجاری (۲-۱۰-۲)
۴۳	 فلسفه‌ی اخلاق (۲-۱۰-۳)
۴۳	 سرچشمه‌ی اخلاق (۲-۱۱)
۴۳	 اخلاق دینی (۲-۱۱-۱)
۴۴	 اخلاق غیردینی (سکولار) (۲-۱۱-۲)
۴۴	 دیدگاه جوامع در باب اخلاق (۲-۱۲)
۴۴	 مطلق‌انگاری اخلاقی (۲-۱۲-۱)
۴۵	 عام‌نگری اخلاقی (۲-۱۲-۲)
۴۵	 مشروط‌انگاری اخلاقی (۲-۱۲-۳)
۴۵	 نسبی‌گرایی اخلاقی (۲-۱۲-۴)
۴۵	 گرایشهای اخلاقی (۲-۱۳)
۴۵	 اخلاق فردی (۲-۱۳-۱)
۴۶	 اخلاق اجتماعی (۱-۱۳-۲)
۴۹	 فصل سوم: شناختنامه
۴۹	 بخش اول صادق هدایت
۴۹	 (۱-۱) شرح حال هدایت به قلم خود
۵۰	 (۱-۲) سالشمار زندگی هدایت
۵۳	 (۱-۳) آثار هدایت
۵۳	 (۱-۳-۱) نمایشنامه‌ها
۵۳	 (۱-۳-۲) آثار تحقیقی
۵۳	 (۱-۳-۳) سفرنامه‌ها
۵۳	 (۱-۳-۴) فرهنگ عامه
۵۴	 (۱-۳-۵) ترجمه از متون پهلوی
۵۴	 (۱-۳-۶) ترجمه‌ها
۵۴	 (۱-۳-۷) داستان‌ها

۵۵	۸-۳-۱) نامه‌های هدایت
۵۵	۴-۱) ویژگی‌های نویسندگی هدایت
۵۶	۵-۱) ویژگی داستان‌های هدایت
۵۶	۱-۵-۱) داستان‌های رئالیستی و انتقادی (واقع گرایانه)
۵۷	۲-۵-۱) داستان‌های تخیلی (روانشناختی)
۵۷	۳-۵-۱) داستانهای هجوآمیز
۵۸	۴-۵-۱) داستان‌های ناسیونالیستی و رمانتیک (داستانهای تاریخی)
۵۸	۶-۱) اتفاقات سیاسی و اجتماعی زمان هدایت
۶۰	۷-۱) ساختمان فکری هدایت
۶۰	۱-۷-۱) وطن‌پرستی حاد و افراطی هدایت
۶۰	۲-۷-۱) ساختمان ذهن هدایت با در نظر گرفتن موقعیت و محیط خانوادگی و طبقاتی او
۶۱	۸-۱) مرگ هدایت
۶۲	۹-۱) گزارش افکار هدایت در داستانها
۶۲	۱-۹-۱) مجموعه‌ی «سگ ولگرد»
۶۴	۲-۹-۱) مجموعه‌ی «زنده به گور»
۶۵	۳-۹-۱) مجموعه‌ی «سه قطره خون»
۶۸	۵-۹-۱) مجموعه‌ی «سایه روشن»
۶۹	۶-۹-۱) مجموعه‌ی «ولنگاری»
۷۰	۷-۹-۱) داستان «بوف کور»
۷۰	۸-۹-۱) مجموعه‌ی «وغ و غ ساهاب»
۷۱	۹-۹-۱) داستان «البعثه الاسلامیه...»
۷۱	۱۱-۹-۱) رساله‌ی انسان و حیوان
۷۲	۱۲-۹-۱) هدایت و خیام
۷۳	۱۳-۹-۱) هدایت و کافکا
۷۴	۱۴-۹-۱) فرهنگ عامه
۷۵	بخش دوم شناخت‌نامه‌ی فردریک ویلهلم نیچه
۷۵	۱-۲) گاهشمار زندگی نیچه
۷۸	۲-۲) سبک نیچه
۸۲	۳-۲) آلمان در سده‌ی نوزدهم میلادی

۸۴	 (۲-۴) گزارش افکار نیچه
۸۶	 (۲-۴-۱) انسان
۸۸	 (۲-۴-۲) ابرانسان
۹۰	 (۲-۴-۳) خواست قدرت
۹۱	 (۲-۴-۴) بازگشت جاودانه
۹۲	 (۲-۴-۵) هیچ‌انگاری (نیست‌انگاری)
۹۴	 (۲-۴-۵-۱) بی‌ارزش شدن ارزش‌ها
۹۴	 (۲-۴-۵-۲) مرگ خدا
۹۴	 (۲-۴-۵-۳) نفی دین (دین مسیحی)
۹۵	 (۲-۴-۵-۴) نفی زندگی
۹۶	 (۲-۴-۶) زندگی
۹۶	 (۲-۴-۶-۱) شناسایی
۹۶	 (۲-۴-۶-۲) تاویل
۹۷	 (۲-۴-۶-۳) خرد
۹۷	 (۲-۴-۶-۴) جهان
۹۸	 (۲-۴-۶-۵) حقیقت
۱۰۱	 فصل چهارم: مسأله‌ی اخلاق نزد هدایت و نیچه
۱۰۱	 بخش اول
۱۰۱	 مسأله‌ی اخلاق نزد هدایت
۱۰۲	 (۱-۱) زندگی شخصی و خصوصی هدایت
۱۰۵	 (۱-۲) آثار هدایت
۱۰۷	 (۱-۳) اخلاق نزد شخصیت‌های داستانی هدایت
۱۰۹	 (۱-۴) دیدگاه هدایت نسبت به انسان
۱۱۲	 (۱-۵) مسأله‌ی پوچی
۱۱۴	 (۱-۶) مسأله‌ی عشق
۱۱۵	 (۱-۷) مسأله‌ی مرگ
۱۱۷	 بخش دوم مسأله‌ی اخلاق نزد نیچه
۱۳۱	 فصل پنجم: تطبیق اخلاق نزد هدایت و نیچه

۵-۲) اندیشه‌ی مخالفت با عقب‌مانده نگه داشتن مردم نزد هدایت، همسو با اندیشه‌ی	
پرواندن ابرانشان با اراده‌ی معطوف به قدرت نزد نیچه	۱۳۷
۵-۳) باور مبارزه با استعمار نزد هدایت همسو با اندیشه و باور به اخلاق والایاران نزد نیچه	
	۱۴۱
۵-۴) شجاعت	۱۴۳
۵-۵) حکمت و فرزانیگی	۱۴۳
۵-۶) اعتدال	۱۴۴
۵-۷) عدالت	۱۴۵
نتیجه‌گیری	۱۴۶
منابع و مأخذ	۱۴۹
Abstract:	۱۵۵

سخنی درباره این پژوهش

مقایسه و تطبیق خاستگاه‌های فکری و اندیشه‌هایی که در بستر فرهنگ‌های متفاوتی شکل گرفته‌اند، درحوزه‌ی مطالعات تطبیقی بوده و این‌گونه از مطالعات به ویژه در حوزه‌ی ادبیات، به دریافت و درک افکار مشابه میان بزرگان علم و ادب کمک می‌کند.

صادق هدایت، نویسنده و متفکر برجسته، در حوزه‌ی فرهنگ است. از جمله دغدغه‌های وی، توجه به انسان، خودشناسی، مبارزه با جهل و خرافات و به طور کلی واژگون کردن و ساخت و شناساندن فرهنگی با ارزش‌های نو است. فردریک نیچه، فیلسوف و متفکر آلمانی نیز تأثیرگذارترین فیلسوف قرن در حوزه‌ی فرهنگ و توجه به انسان و دستاوردهای آن است. نقطه‌ی مشترک فکری هر دو اندیشمند، ساخت فرهنگی نو به کمک روشن کردن بستر باورهای مردمی و چگونگی رفتار، تحت عنوان اخلاق است.

در این پژوهش، به تعریف ادبیات تطبیقی و بیان مفاهیم (علم اخلاق و فلسفه‌ی اخلاق) پرداخته، سپس جایگاه مفهوم اخلاق در اندیشه‌ی هدایت و نیچه، بررسی شده است. برخی هنجارشکنی‌های هدایت که تعریف اخلاق نزد مردم را زیر سؤال می‌برد، مشابه نفی و بت‌شکنی‌های نیچه در حوزه‌ی اخلاق است. با توجه به وجوه مشترک میان اندیشه‌های این دو متفکر، نگارنده سعی دارد تا دیدگاه هدایت در حوزه‌ی اخلاق را با دیدگاه نیچه مقایسه کرده و گزاره‌های فکری هر دو را در این زمینه تطبیق نماید.

مقدمه

ادبیات تطبیقی رشته‌ای با گرایش و قابلیت ارتباط سازی با دیگر رشته‌هاست که از طریق حوزه‌های زبان شناسی، ادبیات و هنر، ادبیات و تاریخ و... ارتباطها را مورد بررسی قرار می‌دهد. آنچه برای محقق در حوزه‌ی ادبیات تطبیقی، مهم و اساسی است، پی بردن به تصرف و تدبیر هر قوم در آثار ادبی دیگر اقوام است. در واقع چنین گرایشی نشان از اهداف این حوزه از مطالعات دارد؛ اهدافی همچون ایجاد ارتباط و گفت‌وگو و ایجاد تفاهم میان فرهنگ‌های گوناگون. اهمیت ادبیات تطبیقی در آن است که بیش از هر چیز، به نقاط وحدت اندیشه‌ی بشری می‌توان پی برد، که چگونه اندیشه‌ای در نقطه‌ای از جهان توسط اندیشمندی طرح می‌شود و در نقطه‌ای دیگر همان اندیشه به گونه‌ای دیگر مجال بروز می‌یابد.

باتوجه به گرایش و اهداف ادبیات تطبیقی در این تحقیق تلاش می‌شود تا تفکرات مشابه و همسو نزد صادق هدایت، نویسنده‌ی ایرانی و نیچه، فیلسوف آلمانی به کمک ادبیات تطبیقی مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد.

اخلاق، به معنی سرشت و سبیه، خوی و عادت است. در معنای عام کلمه، اخلاق شامل هنجارها و ارزش‌هایی است که بشر را راهنمایی می‌کند و در معنای خاص آن شامل هنجارها و ارزش‌هایی است که راهنمای عمل و رفتار است. با توجه به تفاوت فرهنگ‌ها و در نتیجه تفاوت باورهای اخلاقی، تعاریف و هنجارهای اخلاقی جوامع، از نظر شکل و مضمون با یکدیگر تفاوت‌های اساسی یافته است.

در حوزه‌ی اخلاق با دو تعریف علم اخلاق (تحقیق و بررسی رفتار انسان‌ها آن‌طور که باید باشد) و فلسفه‌ی اخلاق (نقد مفاهیم اخلاقی) مواجه هستیم. در هر دو تعریف، انسان و نحوه‌ی رفتار انسان مطرح است.

نیچه، فیلسوف فرهنگ بوده و بزرگ‌ترین بت‌شکنی‌های وی در حوزه‌ی اخلاق است. به اعتقاد نیچه، اخلاق باید نفی و رد شود، چراکه گزاره‌هایی که سبب تعریف اخلاق جاری نزد مردم شده است، همگی منحنی و قابل شکستن می‌باشد. نیچه در این مرحله، ابرانسان معروف خویش را پرورده و اخلاق سروران، اخلاق جدید، در بستر فرهنگی جدید را به همگان معرفی می‌کند. از طرفی صادق هدایت، در خلق داستان‌ها، تمام تلاش خویش را به کار می‌بندد تا زندگی و رفتار و منش مردم عصر خویش را به واقع ترسیم نماید. او همچون آینه‌داری سعی در نشان دادن پررنگ‌ترین وجوه زندگی مردم، یعنی رفتار، خلق و خو، عادات، پسندها و باورها دارد. دغدغه‌ی هر دو اندیشمند به نوعی دگرگونی نگاه و بینش مردم است. نقطه‌ی مشترک توجه به مفهوم اخلاق نزد هر دو فرد، دلیل اصلی بررسی دیدگاه‌های مشترک آنها در حوزه‌ی اخلاق است.

در این تحقیق که در راستای استخراج مفهوم اخلاق در آثار و زندگی شخصی هدایت و نیچه و دستیابی به وجوه مشترک این مبحث نزد هر دو اندیشمند است، سعی بر آن شد که در بخش‌های جداگانه، ابتدا به شرح و بررسی مقوله‌ی اخلاق پرداخته و سپس نکات ذکر شده در افکار هدایت و نیچه جستجو شود.

در تحقیق حاضر، آثار هدایت و نیچه به طور جداگانه مطالعه و بررسی شده و تمام ارجاعات از داستان‌های هدایت و آثار نیچه، دلالت کامل بر مباحث و نکات اخلاقی دارند. متن به طور کلی مشتمل بر پنج فصل است که به شرح مختصر هر یک از فصول پرداخته می‌شود:

فصل اول، طرح تحقیق می‌باشد، که شامل عنوان تحقیق، سؤال‌های اصلی تحقیق، بیان مسأله و ضرورت اهمیت آن، پیشینه‌ی تحقیق، روش تحقیق، فرضیه‌های تحقیق، اهداف تحقیق و روش کار است.

فصل دوم، شامل دو بخش است. بخش اول، تعریف ادبیات تطبیقی و بیان ویژگی‌ها و اهداف و اهمیت این نوع ادبی است. بخش دوم، مربوط به بررسی مسأله‌ی اخلاق است. در این بررسی به موارد زیر اشاره شده است: معنای لغوی و اصطلاحی اخلاق، تعریف علم اخلاق و فلسفه‌ی اخلاق، تبارشناسی مباحث اخلاقی، رابطه‌ی دین و اخلاق (اخلاق اسلامی و مسیحی)، مفاهیم بنیادین اخلاقی، تقسیم‌بندی‌های مختلف در حوزه‌ی اخلاق (زبان اخلاق، دانش‌های ناظر بر اخلاق، ارکان اخلاق، سرچشمه‌ی اخلاق)، باور اخلاق در جوامع گوناگون و گرایش‌های اخلاقی.

فصل سوم، مربوط به شناخت‌نامه‌ی صادق هدایت و فردریک نیچه می‌باشد. بخش اول، مربوط به معرفی و بیان جایگاه هدایت در فرهنگ و تاریخ ادبیات ایران و گزارش افکار هدایت، با توجه به بررسی تک‌تک آثار وی است.

بخش دوم، مربوط به شناخت‌نامه‌ی نیچه است. که شامل معرفی و بیان جایگاه نیچه در فرهنگ و تاریخ فلسفه و گزارش افکار نیچه به کمک مفاهیم انسان، ابر انسان، خواست قدرت، بازگشت جاودانه، هیچ‌انگاری و مفهوم زندگی است.

فصل چهارم، مربوط به بررسی مسأله‌ی اخلاق نزد هدایت و نیچه می‌باشد. بخش اول، مبانی فکری هدایت در حوزه‌ی اخلاق با توجه به زندگی شخصی، آثار، اخلاق شخصیت‌های داستان‌ها و دیدگاه وی نسبت به انسان، مسأله‌ی پیوچی، مرگ و عشق بررسی شده است. بخش دوم، مبانی فکری نیچه در حوزه‌ی اخلاق، بررسی و تبیین شده است.

فصل پنجم، مربوط به نتایج کسب شده از فصل چهارم است که در آن به تطبیق خاستگاه‌های مشترک فکری و مطابقت مفهوم اخلاق نزد هدایت و نیچه، پرداخته شده و در نهایت به جمع‌بندی مسائل طرح شده (به عنوان سؤال‌های تحقیق) پرداخته و فرضیه‌هایی را که در فصل اول ذکر شده است، به اثبات رسیده‌اند.